

En bebyggelse fra stenalderens slutning

af Jens N. Nielsen

Folketinget besluttede for nogle år siden, at arealet med skov i Danmark skal øges, hvilket er positivt, men beslutningen har en negativ konsekvens: Det går hårdt ud over fortidsminderne. Forud for langt de fleste skovrejsninger bliver der nemlig dybdepløjet, hvilket vil sige, at jorden bliver vendt i en dybde af cirka 70 cm. Det betyder, at sporene efter langt de fleste fortidsminder bliver slettet.

Museerne har visse muligheder for at foretage undersøgelser forinden, men der er altid sager med et anderledes forløb.

Det var tilfældet med en skovrejsning ved Farstrup vest for Nibe. Sagen var på det forberedende stadium forelagt museet, men der var ingen tegn på, at der var fortidsminder på arealet. Der blev derfor ikke foretaget yderligere.

Det viste sig at være meget uheldigt, for efter dybdepløjningen opsamlede en af beboerne mange lerkarskår og flintredskaber. Museet blev kontaktet og et besøg på stedet viste, at et meget stort antal spor efter fortidsminder var ødelagt ved dybdepløjningen. En efterfølgende bevilling fra Kulturarvsstyrelsen og stor velvilje fra lodsejerne gjorde det muligt at foretage en nærmere undersøgelse.

Udgravning

I første omgang blev de oppløjede kulturspor opmålt. Der var omkring to hundrede "pletter" – områder med trækul og ildpåvirkede sten (kogestensgruber), kulturjord med keramik og flint samt aftegninger, som mindede om hustomter.

Ved de egentlige udgravninger viste det sig, at der var hustomter i området, og at

der på trods af dybdepløjningen i mange tilfælde var intakte dele af fortidsminderne tilbage.

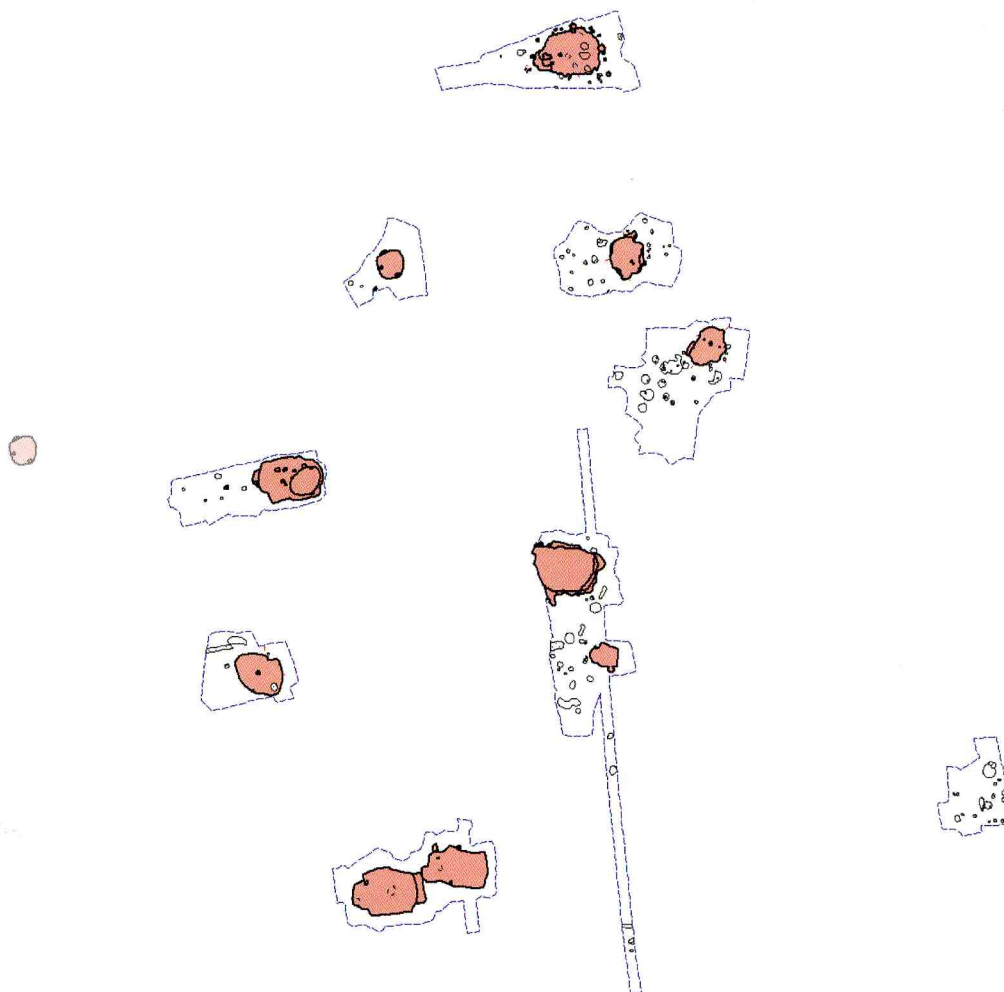
Fortidsminderne ligger på et lille bakke-
drag, og nord herfor er der et lavtliggende område, som har været oversvømmet af stenalderhavet. Det var, mens bebyggelsen eksisterede, fugtige, englignende arealer. Det var overraskende, at der på små holme på de lavtliggende arealer også var fortidsminder, herimellem kogestensgruber. Der er formodentlig tale om aktivitetspladser, men det var ikke muligt at foretage mere grundige undersøgelser, hvorfor karakteren af disse ikke kendes.

På den sydvendte skråning ned mod det lavtliggende område var der et cirka 30 cm tykt affaldslag indeholdende bl.a. flint og keramik. På bakkedragets vestskråning var der ligeledes et affaldslag. Dette område er meget fugtigt, fordi grundvandet står meget højt. Muligvis er det her beboerne har hentet drikkevand, men der blev ikke ved de stærkt begrænsede undersøgelser fundet brønde.

Der fandtes også kogestensgruber på bakkedraget og det i et stort antal - rundt regnet et hundrede. Keramik og flint viser, at kogestensgruberne og andre anlæg er samtidige med husene. På grund af tidspres blev der ikke gennemført en nærmere undersøgelse af disse. Arbejdet blev derimod koncentreret om hustomterne på bakkedraget.

Hustomter

Der er fundet 12 hustomter på bakkedraget, hvoraf 8 blev udgravet. Disse er kendetegnet ved, at gulvet ligger op til en meter

Plan over nogle af de undersøgte områder. Husene er fremhævet. Et af husene mangler.

under jordoverfladen. Husene er orienteret øst-vest. Det bedst bevarede var 8 m langt og cirka 5,5 m bredt. Mindst et af husene var væsentligt mindre, nemlig 3,3 x 3,4 m. I et andet af husene kunne et regulært gulvlag erkendes.

Inde i husene kunne der være 1-5 gruber, hvilket er et karakteristisk træk ved denne hustype, men tolkningen af gruberne volder vanskeligheder. Det har bl.a. været foreslået, at de blev brugt som forrædsrum, f.eks. til opbevaring af korn. Gruberne var sikkert

velegnede hertil, især fordi der sandsynligvis var en rimelig konstant temperatur og luftfugtighed i dem.

Husene er to-skibede, hvilket vil sige, at der langs husets midterlinie har stået en række stolper, som bar tagets vægt. Der blev, trods meget ihærdige eftersøgninger, kun fundet en, i bedste fald to, sikre tagbærende stolper i hvert hus. I et af husene, hvor iagttagelsesforholdene var optimale, blev der, henholdsvis mod øst og vest, fundet tagbærende stolper i kanten af nedgravningen.

Det anses for sikkert, at der har stået stolper herimellem, men der var ingen spor efter dem.

Almindeligvis er det kun dele af huset, der er nedgravet. Der blev imidlertid ikke fundet tagbærende stolper uden for nedgravningen. Formodentlig har der været sådanne, men de kunne ikke erkendes. Husene i Farstrup havde sandsynligvis også en ikke nedgravet del, formodentlig vestenden. Fra udgravninger af denne hustype på andre lokaliteter ved vi, at der stod jordgravede stolper i væggene. Det lykkedes dog kun at påvise nogle ganske få og usikre vægstolper i husene i Farstrup.

Fundene fra husene består hovedsagelig af keramik og flint. Redskaberne af flint er især pilespidser, skrabere og fragmenter af dolke. Dertil kommer forarbejdede og store mængder affald fra fremstillingen af flintredskaber. I et område var der en koncentration af særlig megen flint, hvilket sandsynligvis afspejler flintsmedens arbejdsplads.

Bebyggelsen kan på baggrund af fundene dateres til overgangen mellem yngre stenalder og bronzealderen (1700 f. Kr.). Formodentlig kan detaljerede undersøgelser give en mere præcis datering. Undersøgelserne viste således, at der har ligget en lille bebyggelse med nedgravede huse på bakke- draget og tilhørende aktivitetsområder omkring husene samt syd for bakkedraget. En enkelt brandgrav, der var samtidig med bebyggelsen, blev også fundet. Den indeholdt skår fra urnen, brændte knogler og to ben- nåle.

Andre bebyggelser

Bebyggelser med huse af denne type kendes fra Danmark og Skåne, men hovedparten findes i Jylland. Der er også samtidige bebyggelser med huse uden nedgravning, og de to hustyper kan endda forekomme på samme lokalitet.

Det er meget omdiskuteret, hvad forklaringen på nedgravningen er. Der er ikke tale om en gradvis nedslidning, f.eks. i forbindelse med reparation eller vedligeholdelse af gulvet. Nedgravningerne er bevidst lavet i forbindelse med byggeriet. Dette viser bl.a. regulære gulvlag, som i et af husene i Farstrup. Ikke mindst gruberne i bunden af nedgravningerne indikerer dette. Det er vanskeligt at forklare, hvorfor husene er nedgravede, en mulighed kan være for at forbedre "indeklimaet" i huset.

Der er undersøgt mange bebyggelser med nedgravede huse, men det er uhyre sjældent, at alle huse er udgravet. Det er formodentlig tilfældet i en bebyggelse ved Bejsebakken (Sorthøj) i den sydvestlige udkant af Aalborg. Den er lidt ældre end Farstrupbebyggelsen, men alligevel er der flere lighedspunkter. F.eks. var der også små huse ved Bejsebakken og spor efter fremstilling af flintredskaber. Ved Bejsebakken kan vi følge, hvordan en bebyggelse bestående af 1-2 huse flytter rundt på et stort område.

Udgravningen lukket

Grundige undersøgelser ved Farstrup kunne have givet et enestående indblik i strukturen af en bebyggelse fra slutningen af stenalderen/begyndelsen af bronzealderen. Der var mulighed for at få et godt kendskab til erhvervsforhold og aktiviteter i bebyggelsen.

Muligheden blev imidlertid forpasset. Kulturarvsstyrelsen lukkede desværre pludselig pengeskassen og kun rundhåndede bevillinger fra Det Obelske Familiefond og Spar Nord Fonden sikrede, at vi fik de mest basale oplysninger. De sidste rester af et enestående fortidsminde bliver nu ødelagt af træernes rødder.